

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și al Institutului European din România” (www.ier.ro). Permiseunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support of the Superior Council of Magistracy of Romania (www.csm1909.ro) and the European Institute of Romania (www.ier.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Marea Cameră

CAUZA MICALLEF ÎMPOTRIVA MALTEI

(Cererea nr. 17056/06)

Hotărâre

Strasbourg

15 octombrie 2009

Prezenta hotărâre este definitivă, dar poate suferi modificări de formă.

În cauza Micallef împotriva Maltei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reunită în Marea Cameră compusă din Jean-Paul Costa, *președinte*, Christos Rozakis, Françoise Tulkens, Giovanni Bonello, Corneliu Bîrsan, Karel Jungwiert, Anatoly Kovler, Vladimiro Zagrebelsky, Elisabet Fura-Sandström, Khanlar Hajiyev, Egbert Myjer, David Thór Björgvinsson, Dragoljub Popović, Giorgio Malinverni, András Sajó, Zdravka Kalaydjieva, Mihai Poalelungi, *judcători*, și Michael O’Boyle, *grefier adjunct*,

după ce a deliberat în camera de consiliu, la 22 octombrie 2008 și 9 septembrie 2009, pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

Procedura

1. La originea cauzei se află cererea nr. 17056/06 îndreptată împotriva Maltei, prin care un resortisant maltez, domnul Joseph Micallef („reclamantul”), a sesizat Curtea la 15 aprilie 2006, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („convenția”).

2. Reclamantul, care a beneficiat de asistență judiciară, a fost reprezentat de Dr. T. Azzopardi, avocat în Valetta. Guvernul maltez („Guvernul”) este reprezentat de agentul guvernamental, Dr. S. Camilleri, *Attorney General*.

3. Reclamantul a afirmat că doamnei M. i-a fost încălcat dreptul la un proces echitabil, în special prin faptul că nu i s-a oferit posibilitatea de a depune mărturie în fața unei instanțe imparțiale, contrar art. 6.

4. Cererea a fost repartizată Secției a patra a Curții (art. 52 § 1 din Regulamentul Curții). La 5 septembrie 2006, o cameră din secția respectivă, compusă din Sir N. Bratza, președinte, J. Casadevall, G. Bonello, M. Pellonpää, L. Garlicki, L. Mijović, și J. Šikuta, *judcători*, a hotărât să comunice Guvernului capetele de cerere referitoare la caracterul inechitabil al

apelului și pretinsa lipsă de imparțialitate a Curții de Apel și a declarat inadmisibile celelalte capete de cerere. În conformitate cu art. 29 § 3 din convenție, camera a hotărât, de asemenea, că admisibilitatea și fondul vor fi examinate împreună. La 15 ianuarie 2008, o cameră din secția respectivă, compusă din Sir N. Bratza, președinte, G. Bonello, K. Traja, L. Garlicki, L. Mijović, J. Šikuta și P. Hirvelä, judecători, a declarat cu majoritate de voturi restul capetelor de cerere ca fiind admisibile și, cu 4 voturi la 3, a hotărât că a fost încălcat art. 6 din convenție. Opinia concordantă a judecătorului G. Bonello și opinia separată comună a judecătorilor Sir N. Bratza, K. Traja și P. Hirvelä au fost anexate la hotărâre.

5. La 7 iulie 2008, Colegiul Marii Camere a admis cererea Guvernului de a retrimite Marii Camere această cauză, în conformitate cu art. 43 din convenție.

6. Compunerea Marii Camere a fost stabilită în conformitate cu dispozițiile art. 43 § 2 și 3 din convenție și art. 24 din Regulamentul Curții.

7. Atât reclamantul, cât și Guvernul, au prezentat observații cu privire la admisibilitatea și fondul cauzei. În plus, s-au primit observații din partea unui terț, și anume Guvernul Republicii Cehe, care a primit încuviințarea președintelui să intervină în procedura scrisă (art. 36 § 2 din convenție și art. 44 § 2 din regulament).

8. La 22 octombrie 2008, a avut loc o ședință publică în clădirea Curții Europene a Drepturilor Omului, Strasbourg (art. 59 § 3 din regulament).

Au compărut în fața Curții:

a) *pentru Guvern*

Dr. Silvio Camilleri, *Attorney General, agent*,

Dr. Peter Grech, *Attorney General adjunct, consilier*;

b) *pentru reclamant*

Dr. Tonio Azzopardi, *reprezentant*.

Curtea a ascultat declarațiile făcute de Dr. Tonio Azzopardi și Dr. Silvio Camilleri, precum și răspunsurile acestora la întrebările adresate de Curte.

În fapt

I. Circumstanțele cauzei

9. Reclamantul s-a născut în 1929 și locuiește în Vittoriosa.

A. Istoricul cauzei

10. Reclamantul este fratele doamnei M., care a locuit în apartamentul situat deasupra celui al domnului F.

11. La 17 iulie 1985, domnul F. a formulat o cerere pentru emiterea unei injoncțiuni prin care să i se interzică doamnei M. să întindă rufe la uscat deasupra curții apartamentului său, ceea ce pretindea a fi o atingere adusă dreptului său de proprietate. Domnul F. a invocat prevederile art. 403 din Codul civil al Maltei în această privință.

12. În urma unei ședințe privind soluționarea cererii respective pentru emiterea injoncțiunii, după ce doamna M. și avocatul său, Dr. A., părăsiseră deja sala de ședință, președintele completului de judecată a modificat data stabilită pentru următoarea ședință. În consecință, doamna M. nu cunoștea noua dată și nu a fost prezentă la ședință. În absența sa, la 29 noiembrie 1985 președintele completului de judecată a emis o injoncțiune în favoarea domnului F.

13. Conform legislației malteze în vigoare în acea perioadă, în termen de 4 zile de la emiterea injoncțiunii, domnul F. trebuia să inițieze procedura în legătură cu dreptul de proprietate care făcea obiectul măsurii conservatorii; în caz contrar, injoncțiunea înceta să producă efecte. În consecință, la 5 decembrie 1985, domnul F. a depus o cerere introductivă

de instanță.

14. La 6 martie 1992, instanța care judeca fondul acțiunii civile introduse de domnul F. s-a pronunțat împotriva doamnei M. și a emis o injoncțiune cu caracter permanent împotriva acesteia.

B. Procedura în fața Tribunalului Civil, ca urmare a competenței ordinare a acestuia

15. La 6 decembrie 1985, doamna M. a introdus o acțiune în fața Camerei Întâi a Tribunalului Civil cu competență ordinară, susținând că injoncțiunea a fost emisă în absența ei și fără să i se acorde posibilitatea de a depune mărturie (a se vedea *infra*, pct. 77).

16. Prin hotărârea din 15 octombrie 1990, Tribunalul Civil a admis cererea sa. Instanța a hotărât că principiul *audi alteram partem* este aplicabil în cazul procedurii de injoncțiune. Făcând trimitere la art. 873 § 2 din Codul de organizare și procedură civilă, care prevedea că o injoncțiune nu ar trebui să fie emisă decât dacă instanța are convingerea că aceasta este necesară pentru apărarea dreptului persoanei care o solicită (a se vedea *infra*, pct. 27), Tribunalul Civil a stabilit că stabilirea criteriului relevant este la latitudinea instanței. Cu toate acestea, dacă instanța a considerat necesară ascultarea părților, aceasta ar trebui realizată în conformitate cu principiile justiției naturale. În prezenta cauză, instanța a stabilit că, fără să fi greșit în vreun fel, doamna M. a fost privată de dreptul de a fi ascultată și prin urmare, injoncțiunea respectivă este nulă și neavenită.

C. Procedura în fața Curții de Apel

17. Domnul F. a formulat apel împotriva hotărârii din 15 octombrie 1990. În primă instanță, domnul F. a fost asistat de către Dr. U., iar în apel de către fiul acestuia – Dr. C. Curtea de Apel l-a avut ca președinte pe *Chief Justice*, fiind secondat de alți doi judecători. *Chief Justice* era fratele Dr. U. și unchiul Dr. C.

18. În ședința desfășurată în cadrul apelului la data de 12 octombrie 1992, *Chief Justice*, după ce a adresat câteva întrebări, a invocat lipsa de etică a conduitei Dr. A, care contestase, fără justificare, conduita avocatului domnului F. Atunci când s-a făcut observația că în primă instanță domnul F. l-a avut pe fratele lui *Chief Justice* ca avocat, *Chief Justice* a amenințat că va înainta cauza „autorităților competente”. Mai mult, acesta a dictat o notă în acest sens, redactată după cum urmează:

„Instanța îl întreabă pe Dr. A., care declară el însuși că data ședinței în primă instanță a fost modificată atunci când el și clientul său părăsiseră deja sala de ședință, de ce a afirmat insistent că respectiva modificare a datei s-a făcut ca urmare a cererii unui avocat. Dr. A. a replicat: «Aceasta deduc eu, dat fiind că erau de față doi avocați: Dr. U. și cu mine.»

... Avocatul doamnei M. prezintă fapte și face cu ușurință supoziții cu privire la conduita altui avocat și a judecătorului, după ce el și clienta sa au părăsit sala de ședință.”

19. Dr. A. a spus ceva în apărarea sa, dar nu au fost ascultate declarații orale privind fondul apelului. *Chief Justice* a suspendat ședința și s-a retras în biroul său. Câteva minute mai târziu, avocații ambelor părți au fost chemați în biroul lui *Chief Justice*. Au fost prezentate explicații și, în aparență, nu s-a luat nicio altă măsură.

20. Prin hotărârea din 5 februarie 1993, Curtea de Apel s-a pronunțat împotriva doamnei M. și a casat hotărârea Tribunalului Civil. Curtea a hotărât că principiile justiției naturale nu au caracter obligatoriu și nu pot fi invocate în proceduri preliminare, care sunt în esență condiționale și temporare prin natura lor. De asemenea, Curtea de Apel nu a aprobat prezentarea faptelor făcute în hotărârea pronunțată în primă instanță, în legătură cu modificarea datei, care a cauzat absența doamnei M. de la ședință. În acest sens, în hotărâre s-a reiterat parțial nota care a fost dictată în cursul ședinței – „avocatul doamnei M. prezintă fapte și face cu ușurință supoziții cu privire la conduita altui avocat și a judecătorului, după ce acesta și clienta sa au părăsit sala de judecată.” Curtea de Apel a dispus, de asemenea,

scoaterea din dosar a unui raport favorabil pretențiilor doamnei M., care fusese întocmit de către magistratul-asistent numit de Tribunalul Civil.

D. Procedura în fața Tribunalului Civil, ca urmare a competenței constituționale a acestuia

21. La 25 martie 1993, doamna M. a introdus o acțiune în fața Camerei Întâi a Tribunalului Civil cu competență constituțională. Invocând art. 6 din convenție, aceasta a afirmat că președintele Curții de Apel (*Chief Justice*) nu a dat dovadă de imparțialitate obiectivă și că acest fapt este demonstrat de incidentul din 12 octombrie 1992. Remarcând că Curtea de Apel a negat niște fapte care fuseseră dovedite deja, aceasta a mai declarat că dreptul său la un proces echitabil a fost încălcat.

22. Doamna M. a decedat la 20 ianuarie 2002, înainte de soluționarea procedurii constituționale. La 22 mai 2002, reclamantul a intervenit în acțiune în fața Tribunalului Civil în calitate de frate al petentei.

23. În hotărârea din 29 ianuarie 2004, Tribunalul Civil a respins cererea doamnei M. ca inutilă și abuzivă. Deși a observat că petenta a omis să solicite recuzarea lui *Chief Justice* înainte de pronunțarea hotărârii definitive, instanța a respins excepția de neepuizare a căilor de atac ordinare, invocată de Guvern, și a decis să își exercite prerogativele constituționale. Referitor la fond, instanța a analizat în detaliu noțiunile și drepturile care decurg din art. 6 din convenție, inclusiv egalitatea armelor, însă a acordat o importanță deosebită cerinței de imparțialitate din partea Tribunalului Civil. Cu toate acestea, instanța nu a putut constata nicio legătură între incidentul din 12 octombrie 1992 și cuprinsul hotărârii din 5 februarie 1993. Așa cum a confirmat însuși Dr. A., incidentul a fost aplanat; însă acest fapt nu putea să dea doamnei M. sau avocatului său speranța că Curtea de Apel se va pronunța în favoarea sa. De asemenea, Curtea de Apel era compusă din alți doi judecători, care nu au fost implicați în incidentul respectiv, și nu existau dubii că hotărârea, care părea a fi bine motivată, a fost pronunțată de întregul complet de judecată.

E. Procedura în fața Curții Constituționale

24. Reclamantul a formulat recurs la Curtea Constituțională.

25. Prin hotărârea din 24 octombrie 2005, Curtea Constituțională a declarat recursul inadmisibil. Instanța a reamintit că, în conformitate cu art. 46 § 5 din Constituție, nu poate fi atacată o decizie privind respingerea unei cereri pe motiv că este inutilă și abuzivă.

II. Dreptul și practica interne relevante

26. Art. 403 din Codul civil este redactat după cum urmează:

„(1) Locuințele situate la nivelurile inferioare sunt obligate, în raport cu cele situate la niveluri superioare, să primească de la acestea din urmă apa și materiile care curg sau cad în mod natural, fără intervenția omului.

(2) Este ilegal ca proprietarul unei locuințe de la un etaj inferior să împiedice scurgerea sau căderea.

(3) Este ilegal, de asemenea, ca proprietarul unei locuințe de la un etaj superior să ia vreo măsură care aduce atingere folosirii locuinței aflate la un etaj inferior.”

27. Art. 873 din Titlul VI, subtitlul V din Codul de organizare și procedură civilă („COPC”), referitor la injoncțiune instituind obligația de a nu face, prevede următoarele:

„(1) Obiectul unei injoncțiuni instituind obligația de a nu face este de a împiedica o persoană să întreprindă o acțiune care ar putea prejudicia persoana care solicită injoncțiunea.

(2) Instanța nu va pronunța o astfel de injoncțiune decât dacă are certitudinea că aceasta este necesară pentru a apăra dreptul persoanei care o solicită și că *prima facie* persoana respectivă pare să dețină dreptul respectiv.”

28. Conform legislației malteze, în vigoare la vremea faptelor, un judecător putea fi recuzat sau se putea abține de la judecarea unei cauze dacă una dintre părți era reprezentată de fiul/fiica, soțul/soția sau o rudă pe linie ascendentă a acestuia. Judecătorul nu era împiedicat să judece o cauză dacă unul dintre reprezentanți era fratele sau nepotul său. Articolele pertinente din COPC, în măsura relevanței, prevăd următoarele:

Art. 733

„Judecătorii nu pot fi recuzați și nu se pot abține de la judecarea unei cauze aflate pe rolul instanței în care au fost numiți, excepție făcând motivele menționate în continuare.”

Art. 734

„(1) Un judecător poate fi recuzat sau se poate abține de la judecarea unei cauze -

...

(e) dacă acesta sau soția/soțul are un interes direct sau indirect în cazul unui litigiu;

(f) dacă avocatul sau mandatarul legal care pledează în fața sa este fiul/fiica, soțul/soția sau o rudă pe linie ascendentă a judecătorului respectiv;”

29. Articolul relevant din COPC a fost modificat în 2007, adăugându-se încă un motiv:

„(g) dacă avocatul sau mandatarul legal care pledează în fața sa este fratele sau sora judecătorului respectiv;”

30. Art. 39 § 2 din Constituție, în măsura relevanței, este redactat după cum urmează:

„Orice instanță sau autoritate desemnată prin lege să se pronunțe asupra existenței sau sferei drepturilor sau obligațiilor cu caracter civil trebuie să fie independentă și imparțială;[...]”

III. Dreptul și practica statelor membre ale Consiliului Europei și ale Uniunii Europene

A. Sisteme naționale

31. În baza elementelor de care dispune Curtea în materie de legislație a numeroase state membre ale Consiliului Europei, reiese că există un consens larg asupra aplicabilității garanțiilor prevăzute de art. 6 în raport cu măsurile provizorii, inclusiv procedura de injoncțiune. Această concluzie se deduce din textele constituționale, codurile de procedură civilă și jurisprudența internă. În majoritatea statelor (Albania, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Bulgaria, Cipru, Croația, Elveția, Estonia, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Polonia, Regatul Unit, Rusia, San Marino, Serbia, Spania, Suedia, Țările de Jos și Ungaria), legislația arată că garanțiile procedurale prevăzute de art. 6 (în special cerința imparțialității) se aplică procedurii privind măsurile provizorii și procedurii de injoncțiune fie pe motiv că legislația nu face deosebire în privința etapei sau tipului procedurii în care se aplică garanțiile (exemplu: constituția Spaniei, a Italiei, a Greciei și a Elveției), fie pe motiv că dispozițiile speciale privind măsurile provizorii reflectă într-un anumit fel garanțiile principale stabilite la art. 6 – ca de exemplu legislația care precizează că dispozițiile privind acțiunile pe fond se aplică *mutatis mutandis* procedurilor de injoncțiune (exemplu: Polonia), fie că se aplică dacă nu există prevederi contrare (exemplu: Germania). Instanțele belgiene au tratat în mod specific această problemă (a se vedea hotărârile Curții de Casație în cauzele *Greenpeace* și *Global Action in the Interest of Animals* din 14 ianuarie 2005) și au hotărât că art. 6 din convenție este aplicabil, în principiu, procedurii privind măsurile vremelnice (*référé*).

B. Uniunea Europeană

32. Art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene („UE”) garantează

dreptul la un proces echitabil. Spre deosebire de art. 6 din convenție, articolul respectiv din cartă nu limitează acest drept la litigii privind „drepturi și obligații cu caracter civil” sau „orice acuzație în materie penală” și nu face referire la „decizii” cu privire la acestea. În *Denilauler împotriva Couchet Frères* (CEJ, cauza C-125/79, 21 mai 1980), Curtea Europeană de Justiție („CEJ”) a hotărât că măsurile provizorii adoptate *ex parte*, fără ascultarea pârâtului, nu pot fi recunoscute conform jurisprudenței proprii. Asta sugerează că respectivele garanții ar trebui să se aplice și hotărârilor care nu sunt definitive.

În drept

33. Reclamantul a susținut că Curtea de Apel nu a fost imparțială și că, în consecință, doamnei M. nu i s-a oferit posibilitatea de a depune mărturie, ceea ce constituie o încălcare a dreptului său la un proces echitabil, prevăzut la art. 6 din convenție, redactat după cum urmează:

„Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil [...] a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]”

34. Guvernul a contestat acest argument.

I. Excepțiile preliminare ridicate de Guvern

35. Guvernul a contestat admisibilitatea cererii din mai multe motive, în temeiul art. 34 și art. 35 § 1 din convenție.

Art. 34 prevede:

„Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică [...] care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. [...]”

Art. 35 § 1 prevede:

„Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.”

A. Calitatea de victimă

1. Concluzia camerei

36. Camera, care a ridicat această problemă din oficiu, a observat că doamna M., victimă directă, a decedat în timp ce parcurgea căile de atac interne, ceea ce arată că intenționa să sesizeze Curtea în privința pretensei încălcări. De asemenea, camera a observat că, ulterior decedului victimei directe, instanțele interne nu au respins cererea reclamantului de a interveni în procedura constituțională și apoi de a declara apel în calitate de frate al petentei. Mai mult, Curtea avea competența necesară pentru a recunoaște calitatea de victimă a unui reclamant și de a continua examinarea unei cereri având ca obiect o problemă de interes general. Camera a considerat că faptul că legislația internă nu permitea recuzarea unui judecător pe motivul legăturii de rudenie a acestuia cu avocatul unei părți constituia o problemă de interes suficient de general. Observând că Guvernul nu a ridicat o excepție în această privință, camera a concluzionat că reclamantul avea calitatea pentru a introduce prezenta cerere.

2. Argumentele Guvernului

37. Guvernul a declarat că reclamantul nu are calitatea de victimă în condițiile în care nu a fost parte la procedura în litigiu. Singura victimă directă a fost sora acestuia, care a decedat în cursul procedurii constituționale interne. Guvernul a afirmat că este irelevant faptul că reclamantului i s-a permis să intervină în procedura menționată în locul surorii sale. Conform legislației Maltei, aceasta este o practică standard bazată pe principiul succesiunii, prevăzut în dreptul civil, conform căruia unui moștenitor i se transmite capacitatea juridică a defunctului, indiferent de calitatea de victimă a moștenitorului respectiv în sensul convenției.

38. În plus, Guvernul a contestat interpretarea dată de cameră în ceea ce privește competența Curții de a recunoaște calitatea de victimă în baza unui „interes suficient de general”. În opinia acestuia, interpretarea nu era în conformitate cu art. 34 din convenție și ar fi aproape de admiterea unei *actio popularis*. Cu toate acestea, chiar și așa, în prezenta cauză nu exista nicio deficiență în lege care să justifice exercitarea pretensei puteri discreționare de către cameră.

3. Argumentele reclamantului

39. Reclamantul a afirmat în primul rând că faptul că Guvernul a invocat un argument nou în fața Curții în acest stadiu al procedurii constituie un abuz de procedură și o încălcare a principiului subsidiarității. Dat fiind că nu a contestat această chestiune în fața instanțelor interne sau a camerei, ar trebui să fie împiedicat să le conteste acum.

40. În orice caz, reclamantul a afirmat că victima directă a decedat în cursul folosirii căilor de atac interne, condiție necesară pentru a putea sesiza Curtea. Într-adevăr, în urma decesului doamnei M., instanțele naționale i-au recunoscut reclamantului *locus standi* în cadrul procedurii constituționale în conformitate cu legislația internă. În plus, odată ce reclamantul a devenit parte la procedura internă, acesta a fost obligat să suporte cheltuielile de judecată pentru procedura constituțională introdusă de sora sa și astfel a suferit și un prejudiciu financiar. Potrivit reclamantului, această calitate – odată dobândită – este ireversibilă.

41. În ultimul rând, reclamantul a afirmat că există o dimensiune morală a cererii care ridică întrebări serioase în legătură cu interpretarea sau aplicarea convenției, precum și o problemă gravă de importanță generală. Astfel, nu se poate afirma că, în prezenta cauză, nu se aplica criteriul interesului general menționat de cameră.

4. Argumentele guvernului terț

42. Guvernul Republicii Cehe a afirmat că Curtea poate acorda *locus standi* unei rude de gradul I în cazul în care reclamantul decedează în cursul unei acțiuni aflate pe rolul Curții. Cu toate acestea, dacă victima directă a decedat anterior depunerii cererii, calitatea de victimă poate fi recunoscută doar în cazuri excepționale. De exemplu, în cazuri în care pretinsa încălcare a împiedicat-o pe victima directă să își prezinte pretențiile personal (*Bazorkina împotriva Rusiei*, nr. 69481/01, pct. 139, 27 iulie 2006) sau în care persoanele care doresc să li se recunoască calitatea de victimă, de regulă moștenitorii, au fost ei înșiși afectați de ceea ce se consideră a fi consecințele negative ale pretensei încălcări (*Ressegatti împotriva Elveției*, nr. 17671/02, pct. 25, 13 iulie 2006).

43. Mai mult, Curtea nu are competența de a recunoaște calitatea de victimă pe motiv că respectivul capăt de cerere vizează o problemă de interes general. Cu toate acestea, Curtea avea competența, în temeiul art. 37 § 1 din convenție, de a continua examinarea cererii chiar și în lipsa persoanei dornice să finalizeze litigiul început de reclamantul decedat. Aplicarea acestei competențe în cadrul procedurii începute de o rudă de gradul I, care nu îndeplinea criteriile cazurilor excepționale sus-menționate, ar echivala cu a-i acorda Curții permisiunea de a alege, din oficiu, cererile care ar trebui examinate.

5. Motivarea Curții

44. Pentru a depune o cerere în temeiul art. 34, orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau orice grup de particulari trebuie să fie în măsură să se pretindă „victimă a unei încălcări [...] a drepturilor recunoscute în convenție [...]”. Pentru a se pretinde victimă a unei încălcări, persoana trebuie să fie direct afectată de măsura contestată [a se vedea *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 13378/05, pct. 33, 29 aprilie 2008].

45. Acest criteriu nu trebuie aplicat într-un mod rigid, mecanic și inflexibil (a se vedea *Karner împotriva Austriei*, nr. 40016/98, pct. 25, CEDO 2003-IX). Curtea a recunoscut că, în general, are de judecat cauze având ca obiect drepturile omului care totodată au și o dimensiune morală, iar persoanele apropiate reclamantului pot avea astfel un interes legitim să se facă dreptate chiar și ulterior decesului reclamantului. Acest lucru este cu atât mai adevărat în cazul în care problema principală în litigiu transcende persoana și interesele reclamantului și ale moștenitorilor acestuia în sensul că pot afecta alte persoane [a se vedea *Malhous împotriva Republicii Cehe* (MC) (dec.), nr. 33071/96, CEDO 2000-XII].

46. În împrejurări speciale, Curtea are competența de a constata că respectarea drepturilor omului așa cum sunt definite în convenție și protocoalele la aceasta necesită continuarea examinării cauzei (art. 37 § 1 *in fine* din convenție). Această competență depinde de existența unei probleme de interes general (a se vedea *Karner*, citată anterior, pct. 27, și *Marie-Louise Loyen și Bruneel împotriva Franței*, nr. 55929/00, pct. 29, 5 iulie 2005). Această problemă se poate ivi în special în cazul unei cereri având ca obiect legislația sau ordinea ori practica juridică a statului pârât (a se vedea *Altun împotriva Germaniei*, Decizii și rapoarte nr. 36, pct. 32, și, *mutatis mutandis*, *Karner*, citată anterior, pct. 26, 28).

47. Curtea permite în mod normal rudelor de gradul I să continue o cerere, cu condiția ca ruda în cauză să aibă un interes suficient, în cazul în care reclamantul inițial a decedat ulterior introducerii cererii în fața Curții [a se vedea *Malhous* (MC) (dec.), citată anterior]. Cu toate acestea, situația diferă în cazul în care victima directă decedează anterior introducerii cererii sale în fața Curții [a se vedea *Fairfield împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 24790/04, CEDO 2005-VI].

48. Curtea interpretează conceptul de „victimă” în mod autonom și independent de noțiunile valabile la nivel intern, ca de exemplu interesul sau capacitatea de a acționa [a se vedea *Sanles Sanles împotriva Spaniei*, (dec.), nr. 48335/99, CEDO 2000-XI], deși Curtea ar trebui să țină seama de faptul că reclamantul a fost parte la acțiunea internă. Referitor la capetele de cerere întemeiate pe art. 6, Curtea s-a arătat gata să recunoască unei rude calitatea de victimă fie atunci când capetele de cerere erau de interes general și reclamantii, în calitate de moștenitori, aveau un interes legitim în menținerea cererii (a se vedea *Loyen*, citată anterior, pct. 29, și, *a contrario*, *Biç și alții împotriva Turciei*, nr. 55955/00, pct. 23, 2 februarie 2006), fie în baza efectului direct asupra drepturilor patrimoniale ale reclamantului (a se vedea *Ressegatti*, citată anterior, pct. 25).

49. În prezenta cauză, Curtea observă că victima directă a decedat în timpul procedurii constituționale, care a durat mai mult de 10 ani în primă instanță și era necesară în vederea epuizării căilor de atac interne. Instanțele constituționale nu au respins cererea reclamantului de a interveni în procedura constituțională în calitate de frate și moștenitor al petentei și nici nu au refuzat să se pronunțe cu privire la acțiunea sa. Mai mult, acesta a fost obligat să suporte cheltuielile de judecată pentru litigiul intentat de sora sa și, în consecință, se poate considera că are un interes patrimonial în rambursarea cheltuielilor.

50. Mai mult, Curtea consideră că problema unei preinse deficiențe în legislația relevantă care făcea imposibilă recuzarea unui judecător în baza faptului că avocatul care pledează în fața sa este nepotul acestuia sau că problema în litigiu are legătură cu conduita fratelui acestuia ridică probleme legate de administrarea echitabilă a justiției și, în consecință, reprezintă o problemă importantă de interes general.

51. În concluzie, Marea Cameră, ca și camera, consideră că din cele două motive sus-menționate, reclamantul are calitate pentru a introduce prezenta cerere. Prin urmare, obiecția Guvernului este respinsă.

B. Neepuizarea căilor de atac interne

1. Concluzia camerei

52. Camera a considerat că, în conformitate cu legislația Maltei și în raport cu ședința Curții de Apel din 12 octombrie 1992, nu exista niciun motiv specific în baza căruia să se facă recuzarea judecătorului pentru că este unchiul unuia dintre avocații pledanți și, în consecință, doamna M. nu ar fi putut cere recuzarea judecătorului. Mai mult, reclamantul a introdus acțiunea în fața Tribunalului Civil cu competență constituțională ulterior incidentului în litigiu, iar instanța respectivă a respins excepția Guvernului de neepuizare a căilor de atac ordinare și a judecat fondul cauzei.

2. Argumentele părților

53. Guvernul a argumentat că, în ședința din 12 octombrie 1992, doamna M. nu a reclamat faptul că nu i s-a acordat posibilitatea de a-și prezenta argumentele și nici nu a formulat o cerere pentru a prezenta argumente suplimentare. În mod asemănător, aceasta nu a recuzat judecătorul în niciun stadiu al procedurii și în cadrul aceleiași proceduri a neglijat să invoce în fața instanțelor competente afirmația întemeiată pe art. 6 din convenție că exista „probabilitatea” ca dreptul său la o instanță imparțială să fie încălcat. Doamna M. nu a cerut niciodată recuzarea lui *Chief Justice* în cauza sa; acest capăt de cerere nu ar fi fost soluționat doar de către *Chief Justice*, ci de către cei trei judecători desemnați în această cauză. Potrivit Guvernului, doamna M. ar fi putut formula o cerere în acest sens în temeiul art. 734 § 1 lit. (e) din COPC (*supra*, pct. 28), care reflecta principiul general *nemo iudex in causa propria*. Guvernul a menționat numeroase decizii interne în care instanțele au acordat în mod repetat importanță preponderentă faptului că nu trebuie doar să se facă dreptate, ci să se și vadă că se face dreptate (*justice should not only be done but be seen to be done*) și că acesta constituie un motiv legitim recunoscut pentru abținerea sau recuzarea unui judecător. Cu toate acestea, în ședința desfășurată în fața Marii Camere, Guvernul a recunoscut că nu există o jurisprudență care să demonstreze că o recuzare în temeiul art. 734 § 1 lit. (e) din COPC într-o cauză asemănătoare cu aceasta ar fi avut succes.

54. Reclamantul nu a prezentat observații în această privință.

3. Motivarea Curții

55. În conformitate cu art. 35 § 1 din convenție, Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne. Scopul acestui principiu este de a acorda statelor contractante posibilitatea de a preveni sau de a repara pretinsele încălcări care le sunt imputate înainte ca aceste pretenții să fie prezentate Curții [a se vedea, printre multe altele, *Selmouni împotriva Franței* (MC), nr. 25803/94, pct. 74, CEDO 1999-IV]. În consecință, plângerea depusă la Curte necesită în primul rând să fi fost adresată instanțelor interne competente, cel puțin pe fond, în conformitate cu cerințele de formă din dreptul intern și în termenele prevăzute [a se vedea *Zarb Adami împotriva Maltei* (dec.), nr. 17209/02, 24 mai 2005]. Cu toate acestea, regula epuizării căilor de atac interne impune ca reclamantul să recurgă în mod normal la căile de atac interne prevăzute de sistemul juridic intern care sunt disponibile și suficiente pentru a oferi reparații cu privire la încălcările pretinse. Existența căilor de atac în cauză trebuie să fie suficient de sigură nu numai în teorie, ci și în practică, în caz contrar acestea vor fi lipsite de accesibilitatea și eficiența necesare. Nu există obligația de a folosi căi

de atac care nu sunt corespunzătoare sau efective (a se vedea *Raninen împotriva Finlandei*, 16 decembrie 1997, pct. 41, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-VIII).

56. Marea Cameră, ca și camera, consideră că reclamantul nu l-ar fi putut recuza pe *Chief Justice* în temeiul art. 734 din COPC (a se vedea *supra*, pct. 28), din moment ce la vremea respectivă o legătură de rudenie nepot-unchi între avocat și judecător nu era inclusă în lista motivelor pentru recuzare. Art. 734 § 1 lit. (f) menționa în mod expres anumite legături de rudenie (a se vedea *supra*, pct. 28). Cu toate acestea, se excludeau frații sau rudele mai îndepărtate, care ar fi fost menționate dacă aceasta ar fi fost intenția legiuitorului. Faptul că legea nu precizează nimic despre legăturile de rudenie respective nu susține argumentul că se poate presupune că acestea sunt vizate de prevederea legală relevantă în absența unei jurisprudențe specifice în acest sens. De asemenea, Guvernul nu a demonstrat că art. 734 § 1 lit. (e), o prevedere cu caracter mai general, ar fi servit ca temei pentru o cale de atac. Mai mult, în acest sens, Guvernul a recunoscut că nu există o jurisprudență care să demonstreze că o recuzare în temeiul art. 734 § 1 lit. (e), într-o cauză asemănătoare cu aceasta, a avut succes vreodată. Rezultă că, în prezenta cauză, nu i se putea cere în mod rezonabil reclamantului să înceapă acest demers.

57. Și mai important, Curtea observă că, în urma hotărârii atacate, doamna M. și reclamantul, în calitate de moștenitor, au inițiat o procedură constituțională în fața Camerei Întâi a Tribunalului Civil, invocând încălcarea dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 din convenție având în vedere lipsa de imparțialitate a Curții de Apel și neacordarea posibilității de a-i prezenta argumente. Ulterior, reclamantul a introdus o acțiune la Curtea Constituțională împotriva hotărârii Tribunalului Civil prin care i se respingea cererea. Curtea consideră că, prin faptul că a sesizat instanțele constituționale interne, care au respins excepția de neputință a căilor de atac ordinare ridicată de Guvern și nu au respins cererea pe motive procedurale ci au examinat fondul acesteia, reclamantul a folosit în mod normal căile de atac care îi erau accesibile și care vizau, în fond, faptele denunțate în fața Curții Europene [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Zarb Adami* (dec.), citată anterior].

58. Simplul fapt că reclamantul ar fi putut încerca să repare pretinsa încălcare prin metode alternative în diverse etape ale procedurii sau că a așteptat până la finalizarea procedurii pentru a formula acest capăt de cerere, așa cum permitea dreptul intern, nu afectează această concluzie. Conform jurisprudenței consacrate, atunci când s-a folosit o cale de atac, nu este necesară folosirea altei căi de atac care are, în esență, același obiectiv [a se vedea, *inter alia*, *Kozacioğlu împotriva Turciei* (MC), nr. 2334/03, pct. 40, 19 februarie 2009].

59. Rezultă că plângerea nu poate fi respinsă pentru neputința căilor de atac interne; în consecință, excepția ridicată de Guvern este respinsă.

C. Incompatibilitatea *rationae materiae*

1. Concluzia camerei

60. Făcând distincție între procedura de injoncțiune care a decurs din acțiunea principală și procedura în litigiu, camera a considerat-o pe cea din urmă ca fiind o „procedură ulterioară unei injoncțiuni”, adică o procedură nouă și diferită prin care puteau fi contestate deficiențele procedurii de injoncțiune. Atât instanța de prim grad, cât și Curtea de Apel au examinat fondul plângerii doamnei M. și au soluționat în consecință litigiul referitor la „dreptul de a fi ascultat” în procedura de injoncțiune. Astfel, reclamantul putea pretinde din motive cel puțin întemeiate că procedura intra sub incidența art. 6. Mai mult, atunci când reclamantul s-a plâns în cele din urmă de inechitatea acțiunilor „ulterioare unei injoncțiuni”, instanța constituțională a cercetat fondul plângerii reclamantului privind lipsa de imparțialitate a Curții de Apel și, în consecință, a recunoscut aplicabilitatea art. 6 în procedura respectivă. Camera a reamintit că, în conformitate cu hotărârea Curții în cauza *Vilho Eskelinen împotriva Finlandei* [(MC), nr. 63235/00, 19 aprilie 2007, pct. 61], independent de aplicarea autonomă de către Curte a

art. 6, aplicabilitatea acestuia va fi recunoscută de Curte dacă sistemul intern a recunoscut această aplicabilitate în mod oficial: „dacă un sistem intern împiedică accesul la instanță, Curtea va verifica dacă litigiul este într-adevăr de natură să justifice exceptarea de la garanțiile prevăzute de art. 6. Dacă nu se justifică, atunci nu există nicio problemă și se aplică art. 6 § 1”. Mai mult, conceptul de „drept cu caracter civil” prevăzut de art. 6 § 1 nu ar putea fi interpretat ca limitând un drept aplicabil în dreptul intern în sensul art. 53 din convenție (a se vedea *Okayay și alții împotriva Turciei*, nr. 36220/97, pct. 68, CEDO 2005-VII). În consecință, art. 6 era aplicabil în prezenta cauză.

2. Argumentele Guvernului

61. Guvernul a declarat că, așa cum o dovedesc documentele prezentate Marii Camere, a contestat aplicabilitatea art. 6 în cadrul procedurii interne, deși nu conform argumentelor inițiale prezentate instanței interne. Cu toate acestea, conform dreptului intern, Guvernului nu îi este interzis să ridice această excepție într-o etapă ulterioară a procedurii interne. Mai mult, singurul motiv pentru care instanța internă nu s-a ocupat de această chestiune a fost acela că a admis excepția preliminară în baza argumentului că respectiva cauză este inutilă și abuzivă.

62. Procedura în litigiu vizează acuzația că dreptul de a fi ascultat a fost încălcat în cursul procedurii de injoncțiune. În primul rând, aceasta din urmă nu intră sub incidența art. 6 deoarece constituie o măsură preventivă preliminară în care nu se judecă fondul unui drept sau al unei obligații invocate. Indiferent de faptul că petentul a reușit sau nu să obțină o injoncțiune, acesta/aceasta poate introduce acțiunea corespunzătoare pentru a formula pretenții pe fond. Rezulta că orice acțiune care rezultă în urma unei proceduri de injoncțiune nu hotără totodată nimic în materie de drepturi sau obligații. Chiar dacă, în conformitate cu dreptul procesual, se impunea inițierea acestei proceduri printr-o acțiune separată, aceasta constituia o continuare a procedurii de injoncțiune, echivalentă cu un apel formulat împotriva acestei injoncțiuni; prin urmare, aceasta nu putea soluționa fondul capătului de cerere inițial.

63. Mai mult, legislația malteză nu prevede dreptul de a fi ascultat în cadrul procedurii de injoncțiune. Conform jurisprudenței interne, se poate renunța la astfel de garanții în cadrul procedurii de injoncțiune avându-se în vedere cerințele speciale, ca de exemplu celeritatea, ale unei asemenea proceduri. Faptul că doamna M. a avut câștig de cauză în fața Camerei Întâi a Tribunalului Civil, care a declarat că dreptul de a fi ascultat exista atunci când avea loc o ședință în cadrul procedurii de injoncțiune, nu este suficient pentru a conferi reclamantului un motiv întemeiat și a conferi aplicabilitate art. 6 în cadrul acestei proceduri, din moment ce aceasta nu implică o hotărâre cu privire la încălcarea drepturilor cu caracter civil.

64. Singurul drept cu caracter civil în litigiu în diversele tipuri de proceduri inițiate în prezenta cauză este acela de a întinde rufele la uscat, care este esența capătului de cerere inițial ce a făcut obiectul unei hotărâri definitive la 6 martie 1992, necontestată în apel. Într-adevăr, așa cum a declarat Curtea de Apel, argumentele referitoare la dreptul de a fi ascultat în cadrul procedurii de injoncțiune ar fi putut fi prezentate cu ușurință în cadrul acțiunii pe fond; structura procedurii impunea acest lucru.

65. Referitor la interpretarea dată de cameră hotărârii *Eskelinen* și art. 53 din convenție, Guvernul este de acord cu opiniile separate formulate de cei trei judecători și anexate la hotărârea camerei, precum și cu observațiile intervenientului.

3. Argumentele reclamantului

66. Reclamantul a argumentat că o injoncțiune instituind obligația de a nu face, odată emisă, continuă să producă efecte până la soluționarea procedurii dacă nu este revocată până atunci. În consecință, procedura în cadrul căreia s-a emis injoncțiunea afecta drepturile cu caracter civil ale părților, deși provizoriu, pe o anumită perioadă de timp. Astfel, având în vedere efectele de importanță considerabilă determinate de injoncțiune, se aplica art. 6 din

convenție, mai ales în contextul din Malta.

67. Cu toate acestea, procedura în litigiu era diferită de procedura de injoncțiune și intra, de asemenea, sub incidența art. 6. Aceasta constituia o procedură *ad hoc* formală, inițiată printr-o cerere introductivă de instanță, urmată de apel și soluționată printr-o hotărâre pronunțată în primă instanță și altă hotărâre pronunțată în apel. Într-adevăr, a fost programată pentru audiere în fața unei instanțe diferite, nu în fața judecătorului care s-a pronunțat în procedura de injoncțiune. Dreptul cu caracter civil în litigiu în procedura respectivă era „dreptul de a fi ascultat”, iar natura cauzei nu era diferită față de orice altă cauză de pe rolul instanțelor interne ordinare.

68. Reclamantul a declarat că faptul că procedura inițială, având ca obiect dreptul de a întinde rufe la uscat, a fost soluționată la 6 martie 1992, nu anulează efectele practice ale hotărârii contestate. Într-adevăr, domnul F. este cel care a formulat apelul și care nu a încercat retragerea lui ulterior judecării fondului plângerii inițiale, reconfirmând astfel utilitatea și natura separată a acestei acțiuni. De asemenea, din moment ce Guvernul nu a prezentat corect această excepție în cadrul procedurii interne și instanțele interne nu au ridicat-o din oficiu, Guvernului nu ar trebui să i se permită să ridice această excepție acum, altminteri s-ar afla într-o poziție mai avantajoasă decât reclamantul, care a trebuit să epuizeze toate căile de recurs interne.

69. Reclamantul a precizat că hotărârea *Eskelinen* nu trebuie invocată în prezenta cauză deoarece art. 6 este oricum aplicabil din motivele sus-menționate. Mai mult, acesta a subscris la interpretarea dată de cameră art. 53 din convenție, prin care protecția acordată drepturilor omului în această materie nu ar putea fi mai redusă în fața Curții decât în fața instanțelor naționale.

4. Argumentele terțului intervenient

70. Guvernul Republicii Cehe a afirmat că Curtea ar trebui să rămână fidelă jurisprudenței sale, conform căreia art. 6 nu se aplica procedurii referitoare la măsurile provizorii sau conservatorii din cauza caracterului provizoriu al acestora. Acesta a afirmat că măsurile provizorii nu pot fi considerate proceduri independente, ci proceduri în cadrul acțiunii principale. În consecință, o abatere de la jurisprudența Curții în materie ar fi acceptabilă în condițiile în care aspectul provizoriu nu mai constituie un motiv valid pentru „această parte a procedurii” care nu intră sub incidența art. 6. În consecință, art. 6 ar fi aplicabil măsurilor provizorii; cu toate acestea, o încălcare ar exista doar în cazul în care o deficiență din cadrul procedurii măsurii provizorii conferă un caracter inechitabil procedurii în ansamblu. Rezultă că ar fi greu de imaginat constatarea unei încălcări în cazul în care în acțiunea principală s-a pronunțat o hotărâre definitivă.

71. Mai mult, art. 6 ar trebui să fie aplicabil numai cu condiția ca măsura provizorie solicitată să vizeze, deși cu titlu provizoriu, o contestație cu privire la drepturile și obligațiile cu caracter civil sau la existența, sfera de aplicare sau condițiile corespunzătoare acestor drepturi și obligații. Acest lucru este valabil și pentru o procedură incidentală față de procedura privind măsurile provizorii, deși este dificil ca un drept procesual (precum, în prezenta cauză, dreptul de a fi ascultat) să fie considerat drept cu caracter civil.

72. Guvernul a mai afirmat că hotărârea pronunțată în cauza *Vilho Eskelinen* se limita la o procedură ce implica funcționari publici și statul în legătură cu dreptul de acces la instanță. Mai mult, acordarea protecției la nivel intern nu însemna că art. 6 era aplicabil și că faptul că aplicabilitatea a fost contestată sau nu în procedura internă era un factor irelevant care nu ar trebui examinat de către Curte.

73. Referitor la art. 53 din convenție, Guvernul ceh a afirmat că această dispoziție a fost concepută pentru a împiedica reducerea nivelului atins în apărarea drepturilor omului sub pretextul că un anumit drept nu este garantat de convenție. Acesta a reamintit că instanțelor interne nu le este interzisă depășirea normelor stabilite de convenție.

5. Motivarea Curții

a) Principii generale

74. Curtea reamintește că, pentru ca elementul „cu caracter civil” al art. 6 § 1 să fie aplicabil, trebuie să existe un litigiu („dispute” în versiunea engleză, „contestation” în versiunea franceză) referitor la un „drept cu caracter civil” despre care se poate considera, cel puțin din motive întemeiate, că este recunoscut în legislația internă, indiferent dacă este apărut sau nu și de convenție. Litigiul trebuie să fie real și serios; poate avea legătură nu numai cu existența actuală a unui drept, ci și cu sfera și modalitatea de exercitare a acestuia; în cele din urmă, rezultatul procedurii trebuie să fie decisiv în mod direct pentru dreptul în litigiu, simplele conexiuni fragile sau efecte depărtate nefiind suficiente pentru a implica art. 6 § 1 [a se vedea, *inter alia*, *Mennitto împotriva Italiei* (MC), nr. 33804/96, pct. 23, CEDO 2000-X; și *Gülmez împotriva Turciei*, nr. 16330/02, pct. 28, 20 mai 2008]. În consecință, natura legislației în temeiul căreia se soluționează problema (civilă, comercială, administrativă etc.) și cea a autorității cu competență în materie (instanță ordinară, organ administrativ etc.) prezintă o importanță redusă (a se vedea *J.S. și A.S. împotriva Poloniei*, nr. 40732/98, pct. 46, 24 mai 2005).

75. În mod normal, nu se consideră că procedurile preliminare, precum cea având ca obiect adoptarea unei măsuri provizorii de tipul injoncțiunii, soluționează un litigiu în materie de drepturi și obligații cu caracter civil și, prin urmare, nu intră în mod obișnuit sub incidența protecției conferite prin art. 6 [a se vedea, *inter alia*, *Wiot împotriva Franței*, (dec.), nr. 43722/98, 15 martie 2001; *APIS a.s. împotriva Slovaciei*, (dec.), nr. 39794/98, 13 ianuarie 2002; *Verlagsgruppe News GMBH împotriva Austriei*, (dec.), nr. 62763/00, 16 ianuarie 2003; și *Libert împotriva Belgiei*, (dec.), nr. 44734/98, 8 iulie 2004]. Rezultă că, în cauzele referitoare la durata procedurilor, Curtea a aplicat art. 6 numai de la inițierea acțiunii pe fond, nu de la cererea preliminară privind aceste măsuri [a se vedea *Jaffredou împotriva Franței*, (dec.), nr. 39843/98, 15 decembrie 1998, și *Kress împotriva Franței* (MC), nr. 39594/98, pct. 90, CEDO 2001-VI]. Cu toate acestea, în anumite cauze, Curtea a aplicat art. 6 procedurilor privind măsurile vremelnice, în special pe motiv că acestea se pronunță asupra drepturilor cu caracter civil ale reclamantului (a se vedea *Aerts împotriva Belgiei*, 30 iulie 1998, *Culegere* 1998-V, și *Boca împotriva Belgiei*, nr. 50615/99, CEDO 2002-IX). Mai mult, Curtea a decis că se impune o excepție de la principiul neaplicabilității art. 6 în cazul în care natura deciziei provizorii o cere, în mod excepțional, deoarece măsura solicitată este drastică, soluționează acțiunea principală în proporție considerabilă și dacă nu este anulată în apel ar avea consecințe asupra drepturilor legale ale părților pentru o perioadă considerabilă de timp [a se vedea *Markass Car Hire Ltd împotriva Ciprului*, (dec.), nr. 51591/99, 23 octombrie 2001].

b) Clasificarea procedurii în prezenta cauză

76. Prezenta cauză presupune patru niveluri de procedură: (i) procedura de injoncțiune; (ii) procedura prin care se contestă caracterul echitabil al injoncțiunii (apelul împotriva acesteia constituie obiectul plângerii adresate Curții); (iii) acțiunea principală referitoare la cererea doamnei F.; (iv) procedura constituțională.

77. Spre deosebire de cameră, Marea Cameră consideră preferabil să adopte o abordare globală la examinarea procedurilor. Injoncțiunea solicitată a fost emisă ca măsură preliminară, după care a urmat acțiunea principală privind fondul cauzei. Între timp, au fost declanșate alte proceduri în contestarea caracterului echitabil al injoncțiunii. Marea Cameră, ca și Guvernul, consideră că aceasta din urmă este analogă procedurii care în alte ordini juridice ar fi calificată ca apel împotriva injoncțiunii. Nu s-a contestat faptul că la vremea faptelor, sistemul juridic maltez nu prevedea posibilitatea de a declara apel împotriva unei astfel de injoncțiuni.

Exista totuși posibilitatea contestării unei astfel de măsuri în cadrul unui set „nou” de proceduri, care includea două grade jurisdicție, și anume: Camera Întâi a Tribunalului Civil cu competență ordinară și Curtea de Apel. În consecință, procedura de injoncțiune și contestația subsecventă referitoare la caracterul echitabil nu pot fi considerate diferite una de alta. Acestea constituiau o singură procedură în raport cu fondul cauzei, care făcea obiectul acțiunii principale. Faptul că această procedură a implicat trei grade de jurisdicție nu înseamnă că ar trebui să fie considerată altceva decât o procedură de injoncțiune tradițională. În consecință, Marea Cameră se va pronunța asupra aplicabilității art. 6 în prezenta cauză în conformitate cu acest principiu.

c) Cu privire la necesitatea unei evoluții a jurisprudenței

78. Curtea observă că există un consens larg între statele membre ale Consiliului Europei, care prevăd implicit sau explicit aplicabilitatea garanțiilor prevăzute de art. 6 la măsurile provizorii, inclusiv injoncțiunile (conform explicației de la pct. 31 *supra*). În mod similar, astfel cum reiese din jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene („CEJ”), această instanță consideră că măsurile provizorii trebuie să se subordoneze garanțiilor unui proces echitabil, în special dreptul de a fi ascultat.

79. Excluderea măsurilor provizorii din domeniul de aplicare a art. 6 a fost justificată până acum de faptul că acestea nu constituie în principiu hotărâri privind drepturile și obligațiile cu caracter civil. Cu toate acestea, în împrejurările în care multe state membre se confruntă cu restanțe semnificative la nivelul sistemelor lor juridice supraîncărcate, ceea ce conduce la proceduri excesiv de lungi, decizia unui judecător în cadrul procedurii de injoncțiune va echivala adeseori cu o decizie privind fondul cererii pentru o perioadă considerabilă de timp, uneori definitiv în cazuri excepționale. Rezultă că adeseori măsurile provizorii și acțiunea principală se pronunță asupra acelorași „drepturi și obligații cu caracter civil” și au aceleași efecte pe termen lung sau permanente.

80. În acest context, Curtea nu mai consideră justificat să considere automat procedura de injoncțiune ca nefiind decisivă în materie de drepturi și obligații cu caracter civil. Aceasta nu are nici convingerea că o deficiență a acestei proceduri ar fi remediată în mod necesar într-o etapă ulterioară, și anume, în acțiunea pe fond reglementată de art. 6 din moment ce orice prejudiciu suferit între timp a devenit ireversibil și cu o probabilitate realistă redusă de a repara prejudiciul cauzat, cu excepția poate a posibilității de a acorda despăgubiri pecuniare.

81. Prin urmare, Curtea consideră că, din motivele sus-menționate, se impune o modificare a jurisprudenței. Deși este în interesul securității juridice, al previzibilității și egalității în fața legii ca în lipsa unui motiv întemeiat Curtea să nu se abată de la precedentele stabilite în cauzele anterioare, incapacitatea Curții de a menține o abordare dinamică și progresivă ar risca să devină o piedică pentru reformă sau ameliorare [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Mamatkulov și Askarov împotriva Turciei* (MC), nr. 46827/99 și 46951/99, pct. 121, CEDO 2005-I, și *Vilho Eskelinen* (MC), citată anterior, pct. 56]. Trebuie reamintit că scopul convenției este „să garanteze drepturi care sunt practice și efective și nu drepturi teoretice sau iluzorii” [a se vedea, *inter alia*, *Folgerø și alții împotriva Norvegiei* (MC), nr. 15472/02, pct. 100, CEDO 2007-..., și *Salduz împotriva Turciei* (MC), nr. 36391/02, pct. 51, 27 noiembrie 2008].

82. În acest context, faptul că deciziile provizorii care se pronunță totodată asupra drepturilor sau obligațiilor cu caracter civil nu intră sub incidența art. 6 din convenție necesită o abordare nouă.

d) Noua abordare

83. Astfel cum s-a remarcat anterior, elementul „cu caracter civil” al art. 6 se aplică numai procedurilor având ca obiect drepturi și obligații cu caracter civil. Nu toate măsurile provizorii se pronunță asupra acestor drepturi și obligații, iar aplicabilitatea art. 6 va depinde de

îndeplinirea anumitor condiții.

84. În primul rând, dreptul în litigiu atât în acțiunea principală, cât și în procedura de injoncțiune ar trebui să aibă „caracter civil” în sensul autonom al noțiunii prevăzute la art. 6 din convenție [a se vedea, *inter alia*, *Stran Greek Refineries și Stratis Andreadis împotriva Greciei*, 9 decembrie 1994, pct. 39, seria A nr. 301-B; *König împotriva Germaniei*, 28 iunie 1978, pct. 89-90, seria A nr. 27; *Ferrazzini împotriva Italiei* (MC), nr. 44759/98, pct. 24-31, CEDO 2001-VII; și *Roche împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 32555/96, pct. 119, CEDO 2005-X].

85. În al doilea rând, natura, obiectul și scopul măsurii provizorii, precum și efectele acesteia asupra dreptului în litigiu ar trebui examinate în detaliu. De fiecare dată când o măsură provizorie poate fi considerată că se pronunță efectiv asupra dreptului sau obligației cu caracter civil în litigiu, indiferent de intervalul de timp în care este în vigoare, art. 6 va fi aplicabil.

86. Cu toate acestea, Curtea acceptă faptul că în cazuri excepționale - în care, de exemplu, eficacitatea măsurii solicitate depinde de un proces decizional rapid - se poate dovedi imposibilă respectarea imediată a tuturor cerințelor prevăzute la art. 6. În consecință, în asemenea cazuri specifice, deși independența și imparțialitatea instanței sau judecătorului în cauză constituie o garanție indispensabilă și inalienabilă în cadrul procedurii, se pot aplica garanții procedurale numai în măsura în care sunt compatibile cu natura și scopul procedurii de injoncțiune în litigiu. În orice procedură subsecventă în fața Curții, Guvernului îi va reveni sarcina de a stabili că, pentru buna desfășurare a procedurii în litigiu într-o anumită cauză, nu puteau fi aplicate una sau mai multe dintre garanțiile procedurale specifice fără a aduce atingere în mod nejustificat atingere obiectivelor urmărite prin măsura provizorie în litigiu.

e) Aplicabilitatea art. 6 în prezenta cauză

87. Curtea observă că acțiunea principală avea ca obiect, în esență, folosirea de către vecini a dreptului de proprietate în conformitate cu legislația Maltei și, prin urmare, un drept cu caracter civil în conformitate atât cu legislația internă, cât și cu jurisprudența Curții [a se vedea *Ferrazzini împotriva Italiei* (MC), citată anterior, pct. 27, și *Zander împotriva Suediei*, 25 noiembrie 1993, pct. 27, seria A nr. 279-B]. Scopul injoncțiunii era de a se pronunța, deși pe o perioadă limitată, asupra aceluiași drept ca și cel contestat în acțiunea principală și era executorie de îndată. Rezultă că procedura de injoncțiune în prezenta cauză îndeplinește criteriile pentru aplicabilitatea art. 6, iar Guvernul nu a stabilit niciun motiv pentru a limita domeniul de aplicare a acestuia sub niciun aspect (a se vedea pct. 86 *supra*).

88. Curtea observă că plângerea reclamantului avea ca obiect apelul soluționat prin hotărârea din 5 februarie 1993, într-un moment în care fondul acțiunii principale fusese soluționat deja în hotărârea din 6 martie 1992. În consecință, Curtea este conștientă că la vremea hotărârii contestate litigiul fusese deja soluționat. Cu toate acestea, în 1990, când a fost inițiată procedura, fondul cererii nu fusese încă judecat și art. 6 era aplicabil, în principiu, după cum s-a stabilit mai sus. Curtea nu vede niciun motiv pentru ca art. 6 să nu se aplice în continuare aceleiași proceduri într-o etapă ulterioară. Mai mult, conform observației Curții, continuarea procedurii nu era cauzată de nicio eroare imputabilă doamnei M. deoarece domnul F. este cel care a declarat apel.

89. Rezultă că art. 6 este aplicabil procedurii contestate; în consecință, excepția ridicată de Guvern trebuie respinsă.

II. Pretinsa încălcare a art. 6 § 1 din convenție

A. Concluzia camerei

90. Camera nu s-a convins că există dovezi suficiente că *Chief Justice* a dat dovadă de

preferințe personale. Cu toate acestea, a constatat că strânsele legături de rudenie dintre avocatul părții adverse și judecător erau suficiente pentru a justifica obiectiv temerea reclamantului că președintele completului de judecată nu este imparțial și că faptele specifice prezentei cauze nu risipeau deloc îndoielile reclamantului. Prin urmare, camera a constatat o încălcare a art. 6 § 1 (lipsa imparțialității instanței) și a hotărât că nu este necesară examinarea separată a capătului de cerere referitor la principiul egalității armelor.

B. Argumentele reclamantului

91. Reclamantul a afirmat că prezenta cauză reflectă părtinirea, subiectivă dar și obiectivă, manifestată de *Chief Justice*, ceea ce contravine art. 6 din convenție. *Chief Justice* a fost părtinitor prin faptul că fratele său a fost avocatul părții adverse în cadrul procedurii de somație de plată. Părtinirea sa este dovedită de incidentul din 12 octombrie 1992, care i-a lăsat fără replică pe ceilalți membri ai completului de judecată, dar și de hotărârea definitivă. Aceasta din urmă a fost pronunțată împotriva doamnei M. și a dispus scoaterea din dosar a unui raport favorabil doamnei M., care a fost întocmit de către magistratul-asistent și care menționa acțiunile avocatului acesteia față de fratele lui *Chief Justice* (a se vedea *supra*, pct. 20). Într-adevăr, din moment ce imparțialitatea personală a unui judecător era presupusă până la proba contrară, reclamantul nu avusese niciun motiv să ceară recuzarea judecătorului până când nu au avut loc evenimentele sus-menționate. Cu toate acestea, *Chief Justice* ar fi trebuit să știe că el însuși ar fi ridicat problema legată de fratele său și prin urmare, ar fi trebuit să se abțină din proprie inițiativă. Mai mult, reclamantul a afirmat că atitudinea lui *Chief Justice* în timpul incidentului și legătura de fraternitate nu constituiau probleme separate, ci constituiau fațete ale aceleiași medalii.

C. Argumentele Guvernului

92. Guvernul a declarat că nu există nicio problemă de imparțialitate în prezenta cauză. Dacă avocatul s-ar fi temut de presupusa părtinire, în mod evident direcția de acțiune ar fi fost cererea de recuzare a judecătorului, însă nu a făcut acest lucru. Din contră, avocatul a recunoscut că incidentul a fost aplanat în urma întâlnirii cu *Chief Justice* în biroul acestuia. Într-adevăr, în fața instanțelor interne, reclamantul nu și-a bazat acuzația privind lipsa unui proces echitabil pe motive precum pretinsa încălcare a dreptului de a prezenta argumente, pe legătura de rudenie cu *Chief Justice*; această conexiune s-a făcut doar în fața Curții. Mai mult, hotărârea Curții de Apel nu dădea dovadă de părtinire din partea lui *Chief Justice* și, chiar și așa dacă ar fi fost, acest fapt nu putea cauza temeri *ex post facto*. Curtea de Apel a fost imparțială în sensul art. 6 § 1 din convenție, în pofida legăturilor de rudenie dintre *Chief Justice* și avocații părții adverse doamnei M.

D. Motivarea Curții

1. Principii generale

93. Imparțialitatea denotă în mod normal lipsa prejudecății sau părtinirii, iar existența sau absența acesteia se poate verifica în mai multe moduri. Conform jurisprudenței constante a Curții, existența imparțialității pentru buna aplicare a art. 6 § 1 se stabilește în baza unui demers subiectiv, în cadrul căruia se acordă atenție convingerilor personale și comportamentului unui judecător - cu alte cuvinte, dacă judecătorul a dat dovadă de prejudecăți personale sau părtinire într-o cauză; există și un demers obiectiv, în cadrul căruia se verifică dacă instanța în sine și, printre alte aspecte, compunerea acesteia, prezintă suficiente garanții pentru excluderea oricărei îndoieli legitime în legătură cu imparțialitatea acesteia (a se vedea, *inter alia*, *Fey împotriva Austriei*, 24 februarie 1993, seria A nr. 255,

pct. 27, 28 și 30, și *Wettstein împotriva Elveției*, nr. 33958/96, pct. 42, CEDO 2000-XII).

94. În cadrul demersului subiectiv, principiul conform căruia o instanță trebuie considerată ca lipsită de prejudecăți sau părtinire este de multă vreme stabilit de jurisprudența Curții [a se vedea, de exemplu, *Kyprianou împotriva Ciprului* (MC), nr. 73797/01, pct. 119, CEDO 2005-...]. Curtea a hotărât că imparțialitatea personală a unui judecător trebuie presupusă până când apar dovezi în sens contrar (a se vedea *Wettstein*, citată anterior, pct. 43). Referitor la tipul de probă necesară, Curtea a încercat, de exemplu, să stabilească dacă un judecător a dat dovadă de ostilitate sau rea-voință din motive personale (a se vedea *De Cubber împotriva Belgiei*, 26 octombrie 1984, seria A nr. 86, pct. 25).

95. În marea majoritate a cauzelor având ca obiect problema imparțialității, Curtea s-a axat pe demersul obiectiv. Cu toate acestea, nu există o delimitare ermetică între imparțialitatea subiectivă și imparțialitatea obiectivă deoarece comportamentul unui judecător poate nu doar să genereze îndoieli justificate din punct de vedere obiectiv cu privire la imparțialitatea sa, din punctul de vedere al unui observator extern (demers obiectiv), ci poate viza și chestiunea opiniei personale (demers subiectiv) (a se vedea *Kyprianou*, citată anterior, pct. 119). În consecință, în unele cauze în care poate fi dificilă găsirea unor dovezi care să infirme prezumția de imparțialitate subiectivă a judecătorului, cerința privind imparțialitatea obiectivă conferă o garanție suplimentară importantă (a se vedea *Pullar împotriva Regatului Unit*, 10 iunie 1996, *Culegere* 1996-III, pct. 32).

96. În ceea ce privește demersul obiectiv, este necesar să se stabilească dacă, spre deosebire de conduita judecătorului, există fapte verificabile care pot ridica îndoieli privind imparțialitatea sa. Rezultă că, pentru a se pronunța într-o cauză dacă există un temei legitim pentru a se teme de lipsa de imparțialitate a unui judecător sau a unui complet de judecată, punctul de vedere al persoanei implicate este important dar nu decisiv. Elementul decisiv constă în a ști dacă temerea respectivă poate fi considerată justificată obiectiv (a se vedea *Wettstein*, citată anterior, pct. 44, și *Ferrantelli și Santangelo împotriva Italiei*, 7 august 1996, *Culegere* 1996-III, pct. 58).

97. Demersul obiectiv se axează în principal pe legăturile ierarhice sau de altă natură dintre judecător și alți actori implicați în procedură (a se vedea cauzele curților marțiale, de exemplu, *Miller și alții împotriva Regatului Unit*, nr. 45825/99, 45826/99 și 45827/99, 26 octombrie 2004; a se vedea și cauzele privind rolul dual al judecătorului, de exemplu, *Mežnarić împotriva Croației*, nr. 71615/01, 15 iulie 2005, pct. 36 și *Wettstein*, citată anterior, pct. 47, în care avocatul care îi reprezenta pe adversarii reclamantului l-a judecat ulterior pe reclamant în cadrul unui set de proceduri și, respectiv, al unei proceduri concomitente) care justificau obiectiv îndoielile cu privire la imparțialitatea instanței și, în consecință, nu respectă normele din convenție conform demersului obiectiv (a se vedea *Kyprianou*, citată anterior, pct. 121). Prin urmare, este necesar să se stabilească în fiecare cauză dacă legătura respectivă este de natură și în măsură să indice o lipsă de imparțialitate din partea instanței (a se vedea *Pullar*, citată anterior, pct. 38).

98. În această privință, chiar și aparențele pot prezenta o oarecare importanță sau, altfel spus, „nu trebuie doar să se facă dreptate, ci să se și vadă că se face dreptate” (a se vedea *De Cubber*, citată anterior, pct. 26). Punctul de interes îl constituie încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o insuflă populației. În consecință, orice judecător față de care există un motiv întemeiat pentru temerea că acesta nu este imparțial trebuie să se abțină (a se vedea *Castillo Algar împotriva Spaniei*, 28 octombrie 1998, *Culegere* 1998-VIII, pct. 45).

99. Mai mult, pentru ca instanțele să poată insufla populației încrederea indispensabilă, este necesar să se țină seama de considerentele de organizare internă [*Piersack*, citată anterior, pct. 30 lit. (d)]. Existența unor proceduri naționale pentru a garanta imparțialitatea, și anume a unor norme privind recuzarea judecătorilor, constituie un factor relevant. Aceste norme denotă preocuparea legiuitorului național pentru a elimina orice îndoială privind imparțialitatea judecătorului sau instanței în cauză și constituie o încercare de a asigura

imparțialitatea prin eliminarea cauzelor acestor preocupări. Pe lângă asigurarea absenței unei părținiri reale, acestea sunt menite să elimine orice aparență de parțialitate și astfel să contribuie la promovarea încrederii pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o insuflă populației (a se vedea *Mežnarić*, citată anterior, pct. 27). Curtea va lua în considerare aceste norme pentru a aprecia dacă instanța a fost imparțială și, în special, dacă temerile reclamantului pot fi considerate justificate obiectiv (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Pescador Valero împotriva Spaniei*, nr. 62435/00, pct. 24-29, CEDO 2003-VII).

2. Aplicarea principiilor sus-menționate în prezenta cauză

100. Curtea observă că art. 734 din COPC prevede norme specifice privind recuzarea judecătorilor (*supra*, pct. 28). Marea Cameră, ca și camera, nu are altă posibilitate decât să constate că dreptul maltez, în forma în care era în vigoare la vremea faptelor, era deficient în două privințe. În primul rând nu exista o obligație automată pentru un judecător să se abțină în cauzele în care se ridică problema imparțialității, chestiune care a rămas nemodificată în cadrul dreptului în vigoare în prezent. În al doilea rând, la vremea faptelor specifice prezentei cauze, dreptul nu considera problematică - și în consecință motiv de recuzare - o legătură de fraternitate între judecător și avocat, cu atât mai puțin o legătură de rudenie de grad inferior precum cea dintre unchi/mătușă și nepot/nepoată. În consecință, Marea Cameră, ca și camera, consideră că dreptul în sine nu prezenta garanții corespunzătoare privind imparțialitatea subiectivă și imparțialitatea obiectivă.

101. Curtea nu s-a convins că există dovezi suficiente că *Chief Justice* a dat dovadă de părținire. Prin urmare, preferă să examineze cauza în cadrul demersului obiectiv, care prezintă o garanție suplimentară.

102. Referitor la demersul obiectiv, acest capăt de cerere privește o deficiență a dreptului relevant, în baza căruia nu era posibilă recuzarea judecătorilor pe motivul legăturii de rudenie cu avocatul unei părți decât dacă exista o legătură de rudenie sau o alianță de gradul I (a se vedea *supra*, pct. 28). În consecință, în prezenta cauză, doamna M. s-a confruntat cu un complet de trei judecători, dintre care unul era unchiul avocatului părții adverse și fratele avocatului care a reprezentat partea adversă în cadrul procedurii în primă instanță, a cărui conduită a făcut obiectul apelului. Marea Cameră consideră că strânsele legături de rudenie dintre avocatul părții adverse și *Chief Justice* erau suficiente pentru a justifica obiectiv temerea că președintele completului de judecată nu este imparțial. Nu se poate trece cu vederea faptul că Malta este o țară mică și că existența unor familii întregi de practicieni ai dreptului este un lucru comun. Într-adevăr, Guvernul a recunoscut totodată că aceasta a devenit o problemă recurentă, care a necesitat anumite acțiuni ce au condus la modificarea legislației relevante, care include acum legăturile de fraternitate ca motiv pentru recuzare (*supra*, pct. 29).

103. Considerentele sus-menționate sunt suficiente Curții pentru a ajunge la concluzia conform căreia compunerea instanței nu era de natură să garanteze imparțialitatea acesteia și că nu respectă normele din convenție conform demersului obiectiv.

104. Prin urmare, a fost încălcat art. 6 § 1 din convenție.

105. Întrucât a constatat încălcarea acestei dispoziții, Curtea consideră că nu mai este necesară o decizie separată privind capătul de cerere conform căruia conduita judecătorului a adus atingere dreptului doamnei M. de a prezenta argumente.

III. Cu privire la aplicarea art. 41 din convenție

106. Art. 41 din convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă”.

A. Prejudiciu

1. Hotărârea camerei

107. Camera a considerat că simpla constatare a încălcării constituie în sine o reparație echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral pe care l-ar fi suferit reclamantul.

2. Argumentele părților

108. Reclamantul și-a menținut pretenția la 5 000 de euro (EUR) cu titlu de prejudiciu moral.

109. Guvernul a afirmat că nu există motive să revină asupra concluziei camerei.

3. Decizia Curții

110. Marea Cameră consideră, ca și camera, că în privința neplăcerilor pe care reclamantul pretinde că le-a suferit în contextul prezentei cauze, constatarea încălcării constituie în sine o reparație echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral pe care l-ar fi suferit reclamantul (a se vedea *Chmelir împotriva Republicii Cehe*, nr. 64935/01, pct. 74, CEDO 2005-IV, și *Coyne împotriva Regatului Unit*, 24 septembrie 1997, *Culegere*, pct. 64).

B. Cheltuieli de judecată

1. Hotărârea camerei

111. Camera a respins cererea de rambursare a cheltuielilor de judecată efectuate în primă instanță și în apel deoarece nu au fost efectuate pentru prevenirea sau repararea încălcărilor constatate. De asemenea, aceasta a respins cererea de rambursare a onorariului avocatului plătit pentru procedura constituțională deoarece reclamantul nu a putut dovedi plata concretă a onorariului. Cu toate acestea, a considerat că reclamantul a efectuat anumite cheltuieli, atât în fața instanțelor naționale, cât și în fața instanței europene, pentru repararea încălcării convenției și i-a acordat reclamantului 2 000 EUR cu titlu de cheltuieli de judecată în fața instanțelor interne și a instanței europene.

2. Argumentele părților

112. Reclamantul a solicitat 1 177 EUR pentru procedura în fața camerei, din care 850 EUR pentru observațiile scrise, 250 EUR pentru traducerea documentelor și 77 EUR pentru cheltuieli administrative, precum și 2 193 EUR pentru procedura în fața Marii Camere, din care 850 EUR pentru observațiile scrise, 350 EUR pentru pregătirea cererii pentru asistență juridică, 300 EUR pentru pregătirea pledoariei în fața Marii Camere, 250 EUR pentru traducerea observațiilor scrise, 300 EUR pentru participarea la ședință și 143 EUR pentru cheltuieli administrative.

113. Guvernul a precizat că suma solicitată pentru procedura în fața camerei este inferioară sumei acordate de către cameră, iar suma solicitată pentru procedura în fața Marii Camere este excesivă, diverse rubrici fiind facturate de două ori.

3. Decizia Curții

114. Marea Cameră observă că suma acordată de cameră acoperea cheltuielile de judecată aferente procedurilor interne și procedurii în fața Curții până la hotărârea camerei; în

consecință, confirmă suma de 2 000 EUR acordată de cameră.

115. Referitor la cheltuielile de judecată aferente procedurilor în fața Marii Camere, Curtea reamintește că, în conformitate cu jurisprudența Curții, un reclamant are dreptul la rambursarea cheltuielilor de judecată numai în măsura în care se stabilește caracterul real, necesar și rezonabil al acestora. În prezenta cauză, având în vedere criteriile sus-menționate și informațiile de care dispune, în special faptul că reclamantul nu a prezentat nicio dovadă în susținerea pretențiilor sale și lipsa unor informații detaliate privind numărul de ore lucrate și onorariul per oră perceput, Curtea nu este convinsă că toate cheltuielile de judecată suportate în cadrul procedurii în fața Marii Camere au fost efectuate în mod necesar și erau rezonabile. Ținând seama de suma de 1 854,86 EUR cu titlu de asistență judiciară în cadrul procedurii în fața Marii Camere, plătită de Consiliul Europei, Curtea nu acordă nicio sumă cu acest titlu.

116. În consecință, Curtea confirmă suma de 2 000 EUR cu titlu de cheltuieli de judecată aferente procedurii în fața camerei.

C. Dobânzi moratorii

117. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

Pentru aceste motive, Curtea

1. *Respinge* cu 11 voturi pentru și 6 împotriva excepțiile preliminare ridicate de Guvern;
2. *Hotărăște* cu 11 voturi pentru și 6 împotriva că a fost încălcat art. 6 § 1 din convenție în ceea ce privește cerința de imparțialitate;
3. *Hotărăște* în unanimitate că nu este necesară examinarea separată a capătului de cerere referitor la dreptul doamnei M. de a prezenta observații;
4. *Hotărăște* cu 11 voturi pentru și 6 împotriva
 - a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni, suma de 2 000 EUR (două mii de euro), pentru cheltuielile de judecată, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit;
 - b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, această sumă trebuie majorată cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale;
5. *Respinge* cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limbile engleză și franceză și pronunțată în ședință publică în clădirea Curții Europene a Drepturilor Omului, la Strasbourg, la 15 octombrie 2009.

Michael O'Boyle
Grefier adjunct

Jean-Paul Costa
Președinte

În conformitate cu art. 45 § 2 din convenție și cu art. 74 § 2 din Regulamentul Curții, următoarele opinii separate sunt anexate la prezenta hotărâre:

- opinia separată comună a judecătorilor Costa, Jungwiert, Kovler și Fura;
- opinia parțial separată a judecătorilor Björgvinsson și Malinverni;
- opinia concordantă comună a judecătorilor Rozakis, Tulkens și Kalaydjieva.

J-P.C.
M. O.B.

Opinia separată comună a judecătorilor Costa, Jungwiert, Kovler și Fura

(Traducere)

Din mai multe motive, nu am putut fi de acord cu majoritatea Marii Camere în această cauză.

1. În primul rând, nu considerăm că doamna M., sora (decedată a) reclamantului a suferit un prejudiciu semnificativ în acest litigiu banal între vecini, iar respectarea drepturilor omului nu ni s-a părut că impune Curții să examineze pe fond această cauză. Desigur, Protocolul nr. 14 (semnat și ratificat de Malta) nu a intrat încă în vigoare. Cu toate acestea, fără a aștepta modificarea art. 35 § 3 din convenție care va rezulta în urma intrării protocolului în vigoare, este surprinzător că, deși este supraaglomerată de cereri, Curtea nu declară această cerere inadmisibilă, și mai ales „abuzivă” în sensul art. 35 § 3 *in fine* din textul actual. Este suficient să reamintim cum a fost declanșată cauza în 1985, printr-o injoncțiune emisă pentru a-i interzice doamnei M. să întindă rufele la uscat deasupra curții vecinului. Ulterior, Tribunalul Civil a pronunțat două ordine, apoi o hotărâre, urmate de o hotărâre a Curții de Apel, apoi de o acțiune constituțională a doamnei M.; fratele acesteia – reclamantul – a preluat cazul la 9 ani de la depunerea cererii introductive de instanță, în urma decesului surorii sale. Tribunalul Civil și Curtea Constituțională s-au pronunțat 2 și, respectiv, 3 ani mai târziu. În ultimul rând, o cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului, cu majoritate de 4 voturi pentru și 3 împotrivă, a declarat cererea admisibilă și a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din convenție. Disproporția dintre banalitatea faptelor și folosirea pe larg – ba chiar în exces – a procedurilor judecătorești constituie un afront pentru bunul simț, mai ales că în numeroase state membre există încălcări grave ale drepturilor omului. Curtea a fost cumva înființată pentru a judeca asemenea cauze?

2. În al doilea rând, nu suntem deloc convingși că reclamantul are calitate de victimă. În această privință, suntem complet de acord cu opinia foarte bine elaborată a colegilor noștri Björgvinsson și Malinverni.

Indiferent de importanța relației de fraternitate, nu vedem un interes suficient, pentru reclamant, ca să sesizeze Curții o pretinsă imparțialitate a instanțelor interne, la 14 ani de la decesul doamnei M. Suntem foarte aproape de *actio popularis* aici. Și din această perspectivă există un oarecare abuz de dreptul de recurs deoarece, chiar dacă imparțialitatea, element fundamental al procesului echitabil, este o problemă de interes general, domnul Micallef nu o poate invoca fără să fi suferit personal un prejudiciu. Mai mult, Curtea Europeană, care nu are competența de a se autosesiza, a avut întotdeauna grijă să se pronunțe *in concreto* și nu să soluționeze *in abstracto* problemele juridice.

3. Trecem peste excepția preliminară a Guvernului, întemeiată pe neepuizarea căilor de atac interne, deși este discutabilă.

4. Totuși, nu putem considera că art. 6 § 1 este aplicabil în prezenta cauză. În mod clar nu este aplicabil sub aspect penal. Sub aspect civil, suntem complet de acord cu opinia separată anexată la hotărârea camerei (opinia domnului judecător Bratza, la care au subscris domnul judecător Traja și doamna judecător Hirvelä). În fond, considerăm că Marea Cameră extinde fără limită, sau aproape fără limită, noțiunea litigiului privind drepturile și obligațiile cu caracter civil, și că se bazează în mod nejustificat pe cauza *Eskelinen*, care se limita la extinderea aplicabilității art. 6 § 1 în cadrul litigiilor privind situația funcționarilor publici, revenind asupra hotărârii pronunțate în cauza *Pellegrin* (a se vedea pct. 61 din hotărârea

Eskelinen, citată la pct. 11 din sus-menționata opinie separată a domnului judecător Bratza).

Am remarcat, de asemenea, următoarea anomalie procedurală. În prezenta cauză *Micallef*, Tribunalul Civil a pronunțat o hotărâre pe fond (nu în cadrul procedurii privind măsurile vremelnice) la 6 martie 1992. Prin această hotărâre, instanța a recunoscut temeinicia pretențiilor formulate de către vecin, domnul F., și a obligat-o pe doamna M. la plata cheltuielilor de judecată. Aceasta nu a formulat apel împotriva hotărârii, care a rămas definitivă. S-ar fi putut recunoaște aplicabilitatea art. 6 § 1 în cadrul aceste proceduri. Preferând însă continuarea procedurii având ca obiect cererea de măsuri vermenice, doamna M. și ulterior reclamantul – fratele său – au preferat o procedură care, în opinia noastră, nu vizează un litigiu privind drepturile și obligațiile cu caracter civil și, în niciun caz, nu îl soluționează. Așa cum a explicat colegul nostru, domnul judecător Bratza, procedura privind măsurile vremelnice nu ar trebui decât în cazuri excepționale să angajeze art. 6 § 1 deoarece acesta prevede că instanța va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil (*determination of his civil rights* în engleză, *décide d'une contestation* în franceză). Nu a fost cazul aici. Acest argument se adaugă celor exprimate în excelenta opinie separată anexată la hotărârea camerei și le susține.

5. Deci – presupunând că domnul Micallef poate fi considerat victimă (a ce?) – art. 6 § 1 este inaplicabil. Prin urmare, nu putea fi încălcat.

Opinia parțial separată a judecătorilor Björgvinsson și Malinverni

(Traducere)

1. În dezacord cu majoritatea, considerăm că, în prezenta cauză, reclamantul nu se putea pretinde victima unei încălcări a art. 6. Astfel, conform jurisprudenței, pentru a se pretinde victimă a unei încălcări a convenției, persoana trebuie să fie direct afectată de măsura contestată [a se vedea *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 13378/05, pct. 33, 29 aprilie 2008].

Într-adevăr, Curtea a afirmat întotdeauna că conceptul de victimă nu trebuie aplicat într-un mod rigid, mecanic și inflexibil (a se vedea *Karner împotriva Austriei*, nr. 40016/98, 24 iulie 2003, pct. 25, CEDO 2003-IX). De exemplu, Curtea a recunoscut că are de judecat cauze care totodată au și o latură morală, iar persoanele apropiate reclamantului pot avea astfel un interes legitim să se asigure că se face dreptate. Acest lucru este cu atât mai adevărat în cazul în care problema principală în litigiu transcende persoana și interesele reclamantului și poate afecta alte persoane.

Știm, de asemenea, de competența Curții de a decide, în anumite împrejurări, că respectarea drepturilor omului garantate de convenție și protocoalele acesteia o obligă să continue examinarea cauzei (art. 37 § 1 *in fine* din convenție), în cazul în care aceasta ridică o problemă de interes general (a se vedea *Karner împotriva Austriei*, citată anterior, și *Marie-Louise Loyer și Bruneel împotriva Franței*, nr. 55929/00, pct. 29, 5 iulie 2005). Această problemă se poate ivi în special în cazul unei cereri având ca obiect legislația, ordinea ori practica juridică a statului pârât (a se vedea *Altun împotriva Germaniei*, Decizii și rapoarte nr. 36, pct. 36, și, *mutatis mutandis*, *Karner*, citată anterior, pct. 26 și 28).

Referitor în special la capetele de cerere întemeiate pe art. 6, Curtea a recunoscut calitatea de victimă a unei rude fie atunci când capetele de cerere erau de interes general și reclamanții, în calitate de moștenitori, aveau un interes legitim în menținerea cererii (a se vedea *Marie-Louise Loyer și Bruneel*, citată anterior, pct. 29, și, *a contrario*, *Biç și alții împotriva Turciei*, nr. 55955/00, pct. 23, 2 februarie 2006), fie în baza efectului direct asupra drepturilor patrimoniale ale reclamantului (a se vedea *Ressegatti împotriva Elveției*, nr. 17671/02, 13 iulie 2006, pct. 25).

2. În baza, în principal, a considerentelor sus-menționate, majoritatea Marii Camere, ca și camera, a hotărât că reclamantul avea calitate procesuală pentru a adresa o cerere Curții (pct. 49-51 din hotărâre).

3. Subliniem, în ceea ce ne privește, că deși la aprecierea calității de victimă Curtea ia în considerare faptul că reclamantul, precum în prezenta speță, a fost parte la procedura internă, Curtea interpretează conceptul de victimă în mod autonom [a se vedea *Sanles Sanles împotriva Spaniei* (dec.), nr. 48335/99, 26 octombrie 2000, CEDO 2000-XI].

4. În prezenta cauză, victima directă, doamna M., a decedat în timpul procedurii constituționale interne.

Pentru a aprecia calitatea de victimă a reclamantului în caz de deces al victimei directe, jurisprudența face distincție între decesul survenit *anterior* și cel survenit *ulterior* introducerii cererii în fața Curții.

a) În cazul în care victima directă a decedat *ulterior* sesizării Curții, aceasta acordă membrilor familiei încuviințarea de a menține cererea, cu condiția ca aceștia să aibă un interes

suficient.

Astfel, în cauza *Malhous împotriva Republicii Cehe* [(dec.), nr. 33071/96, 13 decembrie 2000, CEDO 2000-XII], Curtea a recunoscut calitatea de victimă a nepotului reclamantului, care solicitase menținerea cererii adresate Curții de către reclamant, pe motiv că acesta din urmă îl desemnase legatar universal și că exista o posibilitate de recunoaștere într-un final a acestei calități, caz în care ar beneficia de cel puțin o parte din bunurile reclamantului.

În mod similar, în cauza *Dalban împotriva României* (nr. 28114/95, 8 februarie 2005), Curtea i-a recunoscut calitatea de victimă văduvei reclamantului, care nu făcuse decât să continue procedura introdusă în fața Curții de către soțul său înainte de a deceda.

b) Situația diferă însă în cazul în care victima a decedat *anterior* sesizării Curții. Astfel, în cauza *Fairfield împotriva Regatului Unit* [(dec.) nr. 24790/04, 8 martie 2008, CEDO 2005-VI], Curtea nu a recunoscut calitatea de victimă fiicei și executorilor testamentari ai unei persoane decedate – cererea fiind introdusă în numele acesteia ulterior decesului – deși executorii testamentari primiseră încuviințarea de a continua apelul în cadrul procedurii interne.

Reiese așadar din jurisprudență că, în cazul în care victima directă a decedat *anterior* sesizării Curții, aceasta din urmă nu recunoaște calitatea de victimă membrilor familiei acesteia decât în cazuri excepționale. Un astfel de caz este, de exemplu, acela în care însăși natura pretensei încălcări a împiedicat-o pe victima directă să formuleze personal capetele de cerere. Astfel, membrii familiei unei persoane dispărute și prezumate decedate au calitate procesuală pentru a invoca art. 2.

Un caz asemănător poate fi acela în care reclamantul este el însuși afectat de ceea ce consideră consecințe negative ale pretensei încălcări. În cauza *Ressegatti împotriva Elveției*, citată anterior (pct. 25), Curtea a hotărât că pretinsa încălcare a dreptului la un proces echitabil a avut un efect direct asupra drepturilor patrimoniale ale reclamantilor, dat fiind că, în virtutea calității lor de moștenitori, hotărârea devenise obligatorie pentru ei și că, în virtutea principiului *res judicata*, aceștia nu mai puteau obține alte decizii în aceeași cauză.

5. În opinia noastră, condițiile sus-menționate nu erau întrunite în prezenta cauză. Întrucât conceptul de victimă este autonom, este în primul rând irelevant, în opinia noastră, faptul că instanțele interne nu au respins cererea pe care reclamantul a introdus-o pentru a interveni în procedură în calitate de frate și moștenitor al petentei și că acestea nu au refuzat să soluționeze cererea sa.

Este adevărat că problema juridică ridicată de prezenta cauză viza buna administrare a justiției și putea fi considerată o problemă de interes general însă, în opinia noastră, nu de natură să extindă în asemenea măsură conceptul de victimă. Merită menționat în acest sens faptul că, în hotărârea din 29 ianuarie 2004, Tribunalul Civil a respins cererea doamnei M. ca inutilă și abuzivă (a se vedea pct. 23). Astfel cum a afirmat Curtea în mod corect în cauza *Fairfield împotriva Regatului Unit*, art. 34 nu instituie în beneficiul persoanelor un fel de *actio popularis* pentru interpretarea convenției și nu le permite nici să facă plângere împotriva unei legi.

Prezenta cauză nu este comparabilă nici cu cauza *Ressegatti*, citată anterior, în măsura în care în această cauză reclamantul a trebuit să plătească doar cheltuielile de judecată aferente procedurii inițiate de sora sa.

6. În ultimul rând, este discutabil faptul dacă reclamantul încă se mai putea prevala, în mod legitim, de un interes *actual* din moment ce la 6 martie 1992 instanța cu competența de a judeca fondul acțiunii civile introduse de doamna M. s-a pronunțat împotriva doamnei M., și din moment ce în absența unui apel, hotărârea a rămas definitivă la 24 martie 1992 (a se vedea pct. 14).

7. Aici încetează dezacordul nostru cu opinia majorității. În schimb, aprobăm și salutăm evoluția jurisprudenței pe care o inaugurează prezenta hotărâre, în măsura în care extinde aplicarea art. 6 asupra măsurilor provizorii, inclusiv a injoncțiunilor (a se vedea pct. 78-89).

Opinia concordantă comună a judecătorilor Rozakis, Tulkens și Kalaydjieva

Deși suntem de acord cu raționamentul și concluziile majorității, prezentate în hotărâre, regretăm că trebuie să contestăm o declarație făcută de Curte cu privire la „noua abordare” ce trebuie urmată cu privire la compatibilitatea *ratione materiae* a măsurilor provizorii cu art. 6 din convenție, abordare reflectată în special la pct. 83 din hotărâre.

Atunci când se pronunță asupra întrebării dacă procedurile referitoare la măsuri provizorii de protecție intră în domeniul de aplicare a art. 6 sub aspect civil, Curtea a concluzionat în mod corect că „[n]u toate măsurile provizorii se pronunță asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil” și, prin urmare, garanțiile prevăzute de art. 6 nu se aplică fără deosebire în toate cauzele care au ca obiect măsuri provizorii. La pct. 83 din hotărâre se precizează că trebuie întrunite anumite condiții pentru a-i permite Curții să ajungă la concluzia că drepturile și obligațiile în cauză beneficiază de protecția prevăzută la art. 6.

Aprobăm în întregime concluzia Curții, formulată la pct. 85 din hotărâre, conform căreia „natura, obiectul și scopul măsurii provizorii, precum și efectele acesteia asupra dreptului în litigiu ar trebui examinate în detaliu. De fiecare dată când o măsură provizorie poate fi considerată că se pronunță efectiv asupra dreptului sau obligației cu caracter civil în litigiu, indiferent de intervalul de timp în care este în vigoare, art. 6 va fi aplicabil.”

Însă această afirmație – generală și bine gândită – pare să fie infirmată de poziția exprimată de Curte la pct. 84 din hotărâre, adică înaintea declarației generale de la pct. 85, formulată astfel:

„[Pentru ca art. 6 să fie aplicabil într-o cauză având ca obiect o măsură provizorie] dreptul în litigiu atât în acțiunea principală, cât și în procedura de injoncțiune ar trebui să aibă «caracter civil» în sensul autonom al acestei noțiuni prevăzut la art. 6 din convenție”.

Cu alte cuvinte, aceasta înseamnă că, dacă o procedură având ca obiect măsuri provizorii se raportează la un subiect care în mod evident are *caracter civil*, în vreme ce acțiunea principală are ca obiect chestiuni care nu au în sine caracter civil – nici măcar potrivit interpretării autonome și extinse pe care Curtea o dă conceptului de „caracter civil” – procedura de injoncțiune nu se încadrează în domeniul de aplicare a art. 6 din convenție.

Este indicată adoptarea acestei abordări restrictive într-un moment în care lucrăm la evoluția noii jurisprudențe în materie?

În opinia noastră, răspunsul este nu, mai ales dacă avem în vedere faptul că, în pofida interpretării generoase și extinse date conceptului „drepturi și obligații cu caracter civil”, grație căreia proceduri care nu sunt considerate „civile” în ordinea juridică internă a statelor contractante beneficiază în prezent de garanțiile oferite de convenție, anumite categorii de proceduri sunt în continuare excluse de la această protecție în conformitate cu jurisprudența noastră actuală. De ce trebuie, impunând această condiție indezirabilă, să excludem de la protecția prevăzută de art. 6 – uneori, conform concluziei Curții, în mod definitiv – proceduri având ca obiect măsuri provizorii care, prin natura lor, implică hotărâri asupra „drepturilor și obligațiilor cu caracter civil”? Care este rațiunea acestei condiții și care este interesul ei real?

Poziția noastră este clară: dacă se stabilește că o măsură provizorie implică o hotărâre asupra unui drept sau a unei obligații cu caracter civil, atunci măsura respectivă trebuie să intre sub incidența art. 6, indiferent de natura acțiunii principale. Întrucât considerăm că măsurile provizorii pot implica o hotărâre asupra unor astfel de drepturi sau obligații – uneori cu repercusiuni grave asupra persoanei căreia i se aplică măsurile – administrarea justiției trebuie să se facă respectând cerința de independență și imparțialitate a instanței, precum și

celelalte garanții consacrate de art. 6.